

Vrednosti utvrđene pravom EU i perspektive njihovog ostvarivanja

Ustavima država članica Evropske unije utvrđeni su ciljevi i vrednosti koje treba ostvariti aktivnostima organa vlasti i drugih političkih subjekata. Iako nije država već supranacionalna međunarodna organizacija, najvišim pravnim aktima Evropske unije izričito su utvrđeni ciljevi Unije i vrednosti na kojima je utemeljena.¹ Naravno, između ciljeva i vrednosti Unije odnosno njenih država članica postoji određena povezanost. Sve države članice EU su ratifikovale Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Evropsku socijalnu povelju, kao i osnovne konvencije (paktove) za zaštitu ljudskih prava usvojenih u sistemu Ujedinjenih nacija. Ipak, zbog pravne prirode Evropske unije postoje određene specifičnosti u regulisanju i ostvarivanju vrednosti i ciljeva Evropske unije. Koje su to specifičnosti?

Ključne riječi: Evropska unija, pravo EU, vrijednosti EU

I

Evropska unija nema ustav u formalnom smislu. Najviši akti Unije su Ugovor o Evropskoj uniji, Ugovor o funkcionisanju Evropske unije i Povelja Evropske unije o osnovnim pravima. U svim tim aktima sadržane su odredbe o ciljevima i vrednostima Unije. Naravno, Unija raspolaže samo pravima koja su na nju prenele države članice. Te nadležnosti Unije određene su principom pozitivne enumeracije. Na osnovu principa pozitivne enumeracije, Unija deluje u okviru nadležnosti koje su joj ugovorima poverene od strane država članica radi ostvarivanja ciljeva utvrđenih ugovorima (UEU, UFEU i Povelja EU o osnovnim pravima). Nadležnosti koje nisu ugovorima poverene Uniji zadržavaju države članice.

U članu 2 Ugovora o Evropskoj uniji utvrđuje se da je „Unija utemeljena na vrednostima poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokratije, jednakosti, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, uključujući i prava pripadnika manjina. Ove vrednosti su zajedničke državama članicama u društvu koje odlikuje pluralizam, nediskriminacija, tolerancija, pravda, solidarnost i jednakost žena i muškaraca.

* Redovni profesor Fakulteta pravnih nauka Univerziteta Donja Gorica. Redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu (u penziji); *e-mail*: budimir@ius.bg.ac.rs.

¹ A. Weber, *Europäische Verfassungsvergleichung*, Verlag C. H. Beck, München 2010, str. 80 i sl.

U članu 3 Ugovora o Evropskoj uniji, u šest tačaka, određuju se ciljevi koje Unija treba da ostvari. Iako se može zaključiti na osnovu korišćenja termina vrednost i cilj da postoji jasna razlika u značenju termina vrednost i cilj, takav zaključak ne bi bio u potpunosti valjan, pošto tvorci Ugovora o EU koriste povremeno te izraze i kao sinonime. Tako u prvoj tački člana 3 se utvrđuje da „Unija ima za cilj unapređenje mira, svojih vrednosti i blagostanja svojih naroda”, u tački 2 člana 3 UEU da Unija pruža svojim građanima područje slobode, bezbednosti i pravde, da uspostavlja unutrašnje tržište, da se bori protiv socijalne isključivosti i diskriminacije, da poštuje svoju bogatu kulturnu i jezičku raznolikost i obezbeđuje zaštitu i unapređenje evropskog kulturnog nasleđa (član 3 (3)). Sem toga, Unija uspostavlja ekonomsku i monetarnu uniju čija je moneta evro (tačka 4 člana 3). Tačka 5 člana 3 UEU tiče se odnosa Unije sa svetom. Ta tačka ima poseban značaj danas kad se vodi proksi rat u Ukrajini između SAD, NATO i EU s jedne strane i Rusije, sa druge. „Unija podržava i unapređuje svoje vrednosti i interese u svojim odnosima sa ostalim svetom. Ona doprinosi miru, bezbednosti, trajnom razvoju planete, solidarnosti i uzajamnom poštovanju naroda, slobodnoj i pravičnoj trgovini, iskorenjivanju siromaštva i zaštiti ljudskih prava, a posebno prava deteta, kao i strogom poštovanju i razvoju međunarodnog prava, uključujući poštovanje principa Povelje Ujedinjenih nacija”.

Pre stupanja na snagu Lisabonskog ugovora 1. decembra 2009. godine, Ugovor o osnivanju Evropske zajednice sadržao je preambulu u kojoj su navedeni ciljevi čijem ostvarenju teži Evropska zajednica. Ugovorom o reformi Evropske unije iz 2007. godine (preimenovan u Lisabonski ugovor) predviđeno je da Ugovor o Evropskoj uniji zadrži svoj naziv, a da Ugovor o osnivanju Evropske zajednice bude preimenovan u Ugovor o funkcionisanju Evropske unije. Tim preimenovanjem nestao je osnov za dalje postojanje preambule, a u članu 1 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije navedeno je da UFEU „uređuje funkcionisanje Unije, određuje oblasti, nadležnosti i način vršenja njenih nadležnosti”. Naravno, bilo bi pogrešno iz ovako formulisanog člana 1 UFEU izvući zaključak da se u ovom ugovoru ne utvrđuju vrednosti i ciljevi koje ostvaruje Unija. To se čini na više mesta u Ugovoru o funkcionisanju Evropske unije.

Posebnu važnost u tom pogledu ima deo II s nazivom „Nediskriminacija i građanstvo Unije”. U članu 18 Ugovora se određuje da je „svaka diskriminacija zasnovana na državljanstvu zabranjena”, a u članu 19 UFEU se daje pravni osnov i utvrđuju uslovi pod kojim Savet, nakon dobijanja saglasnosti od Evropskog parlamenta, „može preduzeti određene aktivnosti u cilju borbe protiv diskriminacije zasnovane na polu, rasi ili etničkom poreklu, religiji ili ubedenju, hendikepiranosti, starosti ili seksualnoj orijentaciji”.

U ovom drugom delu UFEU nalazi se i član 20 u kome se određuje: „Uspostavlja se građanstvo Unije. Svako lice koje je državljanin države članice je građanin Unije. Građanstvo Unije dodaje se nacionalnom državljanstvu i ne zamenjuje ga” (u engleskom jeziku istim

terminom obuhvaćeni su pojmovi građanstvo i državljanstvo, dok u nemačkom jeziku postoji poseban termin za građanstvo — *Unionsbürgerschaft*). U odnosu na formulaciju građanstva u članu 17(1) Ugovora o osnivanju Evropske zajednice izvršena je samo jedna izmena. Reč „*complementary*” (dopunjavati) zamenjena je rečju „*additional*” (dodavati). Iako ova izmena izgleda čisto semantička, njen smisao je dublji. Njom se želeo ublažiti otpor evroskeptika, koji nisu mogli ni zamisliti mogućnost da se evropskim odredbama unose promene u nacionalno zakonodavstvo o državljanstvu.

Prvobitna osnovna svrha integracije šest zapadnoevropskih, pretežno katoličkih, država bila je ekonomske prirode. To je vidljivo iz samog naziva zajednice — Evropska ekonomska zajednica. Stoga, najvažniji deo Ugovora o osnivanju Evropske ekonomske zajednice bio je deo u kome su utvrđene četiri velike ekonomske slobode (slobode kretanja robe, radne snage, usluga i kapitala). Naravno, norme u UEEZ kojima su uređene ove slobode po svojoj pravnoj prirodi nisu se razlikovale od normi kojima su te slobode uređene u federalnim državama (posebno u Saveznoj Republici Nemačkoj koja je bila jedan od osnivača Evropske ekonomske zajednice). Drugim rečima, te norme nisu priznavale nikakva javna subjektivna prava individualnim licima (fizičkim ili pravnim), nego su obavezivale organe države da obezbede njihovu primenu. Kako je u funkcionisanju EEEZ došlo do zastoja zbog nemogućnosti donošenja odluka u Savetu ministara neophodnih za ostvarivanje slobodnog prometa robe, usluga, radne snage i kapitala, intervenisao je Sud evropskih zajednica. Taj sud je u slučaju *Van Gend en Loos v Netherlands Inland Revenue Administration* (slučaj 26/62), i pored drugačijeg mišljenja Holandije, Nemačke i Belgije, priznao postojanje javnog subjektivnog prava u korist individualnog pravnog lica Van Gend en Loss. To subjektivno pravo je izvedeno iz norme o slobodi prometa robe, koja je na nešto drugačiji način formulisana u sadašnjem članu 28 UFEU.

Kad se uzme u obzir formulacija člana 26 (unutrašnje tržište) i drugih članova iz dela III UFEU moglo bi se zaključiti da u pravu Evropske unije postoje individualna prava (fizičkih ili pravnih lica) kao: (1) posledice neposredno primenjivih odredaba u pravu EU koje ustanovljavaju jasne obaveze za organe Unije, države članice i određena individualna lica (osnovne tržišne slobode) ; (2) izričito priznata individualna prava u pravu EU (posebno u Povelji EU o osnovnim pravima) i (3) nepisana individualna prava koja važe u pravu EU kao opšta pravna načela.

Izuzetno važna vrsta individualnih prava nastala kao posledica primene određenih normi prava EU su osnovne (tržišne) slobode. Sintagmu osnovne slobode (tržišne) ne treba poistovećivati sa osnovnim slobodama utvrđenim u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Slobodan promet robe, usluga, lica i kapitala je obeležje uspostavljenog unutrašnjeg tržišta Unije. To jedinstveno tržište uvrđeno je članom 26(2) Ugovora o funkcionisanju Evropske unije.

Osnovne ekonomske (tržišne) slobode bile su od početka važan deo konstitutivnih evropskih ugovora. Tokom vremena izvršeno je pojašnjenje i konkretizacija osnovnih sloboda u praksi Evropskog suda pravde. Osnovne slobode kao individualna prava razvijale su se kroz razgradnju u sudskoj praksi prepreka slobodnom prometu koje su proisticale iz diskriminacije po osnovu državljanstva, a zatim i uklanjanjem ograničenja po drugim osnovima. Važni putokazi ovog razvika su: (a) priznanje osnovnih sloboda kao subjektivnih javnih prava s posledicom njihove neposredne primene u unutrašnjim pravnim porecima država članica; (b) izrada područja zaštite osnovnih sloboda sveobuhvatnom zabranom diskriminacije i ograničenja; (c) proširenje slobode kretanja radnika sa pravom slobode kretanja sadržanom u pravu građanstva (čl. 21 UFEU) i (d) primena obrazaca tumačenja u obliku dejstva osnovnih sloboda prema trećem i obrazaca zaštite.²

Osnovne slobode uređene su u članovima 30, 34, 49, 56, 63, 65 i 66 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije.

Vrednosti i ciljevi Evropske unije utvrđeni su i u Povelji EU o osnovnim pravima. Povelja nije sastavni deo ni Ugovora o Evropskoj uniji ni Ugovora o funkcionisanju Evropske unije. U članu 6(1) Ugovora o EU se određuje: „Unija uvažava prava, slobode i principe koji su utvrđeni Poveljom o osnovnim pravima od 7. decembra 2000, izmenjenom 12. decembra 2007, koja je iste pravne snage kao i Ugovori. Povelja o osnovnim pravima bila je sastavni deo Ustava za Evropu. No, kako je predlog tog Ustava odbačen na referendumima u Francuskoj i Holandiji, na zahtev Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Severne Irske nije unet u sadržinu ni jednog od dva konstitutivna ugovora Evropske unije, ali mu je članom 6 data obavezna snaga i isti rang kao i Ugovorima. Takvim pristupom omogućeno je Ujedinjenom Kraljevstvu da ratifikuje Ugovore uz korišćenje prava na *opt out* klauzulu u odnosu na jedan njegov član (prvi stav člana 6).

Rimski ugovori kojima su uspostavljene Evropska ekonomska zajednica i Evropska zajednica za atomsku energiju smatrani su od strane država ugovornica klasičnim međunarodnim ugovorima. Tim ugovorima uređeni su odnosi između država osnivača tih zajednica i u njima nije moglo biti mesta za ljudska prava i slobode. Jednostavno, ta prava i slobode usmereni su na ograničavanje državne vlasti i stvaranje područja slobode individualnih lica u odnosu na državnu vlast. Kako niti jedna od dve ustanovljene zajednice (EEZ i EAZ) nisu imale svojstva države, prirodno je što u sadržinu Ugovora nisu unete odredbe o ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Nakon ostvarenog preobražaja prirode evropskih zajednica presudama Suda evropskih zajednica (Evropska zajednica za uglj i čelik, EEZ i EAZ), u slučajevima Van Gend en Loos i Kosta pokrenut je proces zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda i taj proces je doveo do stvaranja Povelje EU o osnovnim pravima.

² W. Schreder, *Grundkurs Europarecht*, 2. Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2011, str. 192 i sl.

Povelja EU o osnovnim pravima je izraz zajedničke evropske tradicije ljudskih prava i osnovnih sloboda u obliku izgrađenom u drugoj polovini XX veka. To se izražava u strukturi Povelje, koja je odbacila tradicionalnu podelu na građanska i politička prava na jednoj strani i ekonomska i socijalna prava na drugoj. Ipak, tvorci Povelje nisu ostali do kraja verni principu nedeljivosti, praveći razliku između „prava” i „principa” (načela). Odredbe Povelje koje sadrže prava mogu biti predmet tumačenja i primene od strane sudova, dok odredbe koje sadrže principe to ne mogu.

Povelja se sastoji od preambule i šest poglavlja (naslova). Poglavlja su posvećena osnovnim vrednostima sadržanim u članu 2 Ugovora o Evropskoj uniji (ljudsko dostojanstvo, sloboda, jednakost, solidarnost, pravo građanstva, pravda i opšte odredbe o tumačenju i primeni Povelje).

U preambuli Povelje se iskazuje rešenost naroda Evrope da dele mirnu budućnost zasnovanu na zajedničkim vrednostima, međusobnim povezivanjem u sve tešnju uniju. „Svesna svoje duhovne i moralne baštine, Unija se zasniva na nedeljivim i univerzalnim vrednostima ljudskog dostojanstva, slobode, jednakosti, solidarnosti; ona počiva na principima demokratije i pravne države. Ona stavlja čoveka u središte svoje aktivnosti utvrđivanjem građanstva Unije i stvaranjem prostora, slobode, bezbednosti i pravde”.

Nema sumnje da Evropska unija i države članice imaju razvijenu regulativu osnovnih prava i sloboda. Pitanje je samo u kojoj meri se utvrđene vrednosti ostvaruju u praksi, posebno nakon ujedinjenja Nemačke, raspada Sovjetskog Saveza i zbivanja u Ukrajini posle 24. februara 2022. godine.

II

Ostvarena integracija u Evropi je bez presedana u istoriji. Stare i nove nacije države u Evropi uspostavile su specifičnu zajednicu. Evropska integracija je utemeljena, za razliku od imperija u prošlosti, na demokratskim principima i načelu slobode udruživanja. Stoga, u njenim temeljima su određene vrednosti, koje ona mora poštovati u svojim aktivnostima.

Na razmeđu vekova, Evropska unija je zamenila 12 nacionalnih valuta jednom — evrom. Neposredno zatim, Unija je otvorila vrata za još deset novih država članica i pripremila predlog Ustava za Evropu. No, veliki zastoj u ratifikaciji Ustava za Evropu i njegova propast gurnuo je Uniju u stanje samosumnje i preispitivanja. Te smnje su uvećane posle prevrata u Ukrajini uz aktivno učešće SAD, kako tvrdi poznati profesor Univerziteta Kolumbija Džefri Saks. Stoga, mnogi se postavljaju pitanje da li je evropski projekt dosegao svoje krajnje granice ili, možda još gore, ne nalazi li se Unija u povratnom kretanju? Pitanje odnosa Evropske unije prema SAD i NATO,

koje su postavili profesori Smit i Stifenson pre 18 godina, dobilo je posebnu težinu danas.³

Jedna od vrednosti koju je trebalo i treba da obezbedi proces evropskih integracija bio je i ostao obezbeđenje mira. Dve velike evropske države, Francuska i Nemačka, vodile su međusobno krvave ratove. Njihovim uključivanjem u istu zajednicu država prevazišao bi se taj sukob, a istovremeno stvorile pretpostavke za konstituisanje Evrope kao „treće snage”, pored SAD i SSSR. Stoga, obezbeđenje mira bila je vrednost i cilj kome se težilo uspostavljanjem evropskih zajednica. Svrha ustanovljenja NATO je bila, kako je to izjavio prvi generalni sekretar NATO lord Ismej, isključiti Rusiju iz Evrope, uključiti SAD u Evropu i držati podređenom Nemačku. Ostvarenje ta tri cilja i mogućnost da ujedinjena Evropa postane treća snaga ne stoje u harmoniji. Postavljalo se pitanje da li je bezbednost Evrope povezana sa bezbednošću SSSR odnosno Rusije i kako je ostvariti. Mišljenja o tom pitanju bila su podeljena kako između država članica EEEZ tako i unutar država članica.

Kad je pozvan da još jednom spase Francusku (bez generala Šarla de Gola i njegove borbe protiv Hitlera i posle kapitulacije Francuske 1940. godine i uspostavljene saradnje sa Hitlerom, Francuska bi imala kao i Nemačka status poražene sile u Drugom svetskom ratu), krajem šeste decenije 20. veka, general de Gol se založio za uspostavljanje pojačane saradnje sa Nemačkom uz istovremene predloge za određenim promenama u evropskim zajednicama, NATO-u i odnosima sa SSSR i istočnoevropskim državama.

I pored protivljenja u svojoj Demohrišćanskoj stranci, zapadnonemački kancelar Konrad Adenauer prihvatio je inicijativu francuskog predsednika De Gola i zaključio sporazum u Parizu 1963. o saradnji Francuske i Nemačke. Ne samo da nemački vicekancelar Erhard nije bio pristalica Jelisejskog sporazuma, već to nije bila ni administracija tadašnjeg američkog predsednika Džona Kenedija. Bilo je jasno da Jelisejski sporazum u obliku u kome je potpisan neće proći ratifikaciju u Bundestagu. Na sugestiju administracije predsednika Kenedija, u tekst Jelisejskog sporazuma uneta je rečenica da se tim sporazumom ne narušava čvrsto zajedništvo SR Nemačke i SAD. De Gol se nije usprotivio toj izmeni i sa tom izmenom Jelisejski sporazum je ratifikovan u nemačkom Bundestagu.

Iako se u Zapadnoj Nemačkoj Adenauerova i kasnije demohrišćanske vlade nisu slagale sa stavovima berlinskog gradonačelnika Vilija Branta, u jednoj stvari postojala je saglasnost. Ne može se ignorisati postojanje Sovjetskog Saveza iz bezbednosnih razloga i neophodnosti uticaja na poboljšanje uslova života nemačkih građana u Istočnoj Nemačkoj. Kad je postao vicekancelar, a zatim kancelar, Vili Brant je pokušao da ostvari oba cilja. Mir i pretpostavke za ujedinjenje Nemačke isključivo diplomatskim putem i miroljubivim sredstvima. Predložio

³ Karen E. Smith, *European Foreign Policy in Changing World*, Cambridge Polity Press, 2003, str. 38 i sl.

je novu istočnu politiku, duboko svestan da bi zahtev da se Nemačkoj priznaju granice iz 1939. godine bio uvod u novi evropski i svet-ski rat. Brantov savetnik i glavni pregovarač u zaključenju Moskovskog a zatim i Varšavskog ugovora bio je Egon Bar. A Bar je jasno rekao u Moskvi 1970. godine da „bez Rusije mirovni poredak u Evropi nije moguć”. Moskovskim i Varšavskim ugovorom potvrđene su granice između država uspostavljene nakon Drugog svetskog rata, a posebno granice uspostavljene između Nemačke i Poljske na rekama Odri i Nisi. Ovo odricanje od delova Nemačke izazvalo je veliki otpor opozicione demohrišćanske stranke i nezadovoljstvo Nemaca koji su bili primorani da se isele iz tih delova Nemačke i nastane u Zapadnoj Nemačkoj. Nezadovoljstvo je povećano zaključenjem tzv. Bazičnog sporazuma između Savezne Republike Nemačke i Demokratske Republike Nemačke, na osnovu koga su razmenjeni ambasadori između dve države i otvoren put za prijem obe nemačke države u Ujedinjene nacije. Koliko je taj predlog bio neočekivan, svedoči u to vreme postojanje Halštajnovе doktrine (kasnije predsednik Evropske komisije). Prema toj doktrini, SRN je prekidala diplomatske odnose sa svakom državom koja bi priznala DDR. Ratifikaciji Bazičnog (osnovnog) sporazuma u Bundestagu prethodilo je izjašnjenje naroda na opštim izborima. Svestan da bi odbacivanje nove istočne politike moglo biti otvaranje puta za novi rat u Evropi, nemački narod poklonio je poverenje Brantovim socijaldemokratama, a ne Barcelovim demohrišćanima. Rajner Barcel je otišao u političku penziju, na čelu demohrišćana zamenio ga je Helmut Kol, a Bazični sporazum je potvrđen u Bundestagu. Naravno, u to vreme je u Nemačkoj postojala sloboda štampe, nemački narod je mogao da se upozna sa argumentima za i protiv nove istočne politike i donese samostalno odluku da li će glasati za demohrišćane ili za socijaldemokrate. U osmoj deceniji 20. veka počeli su duvati drugi vetrovi. Istražujući razloge za svoj poraz u Vijetnamu, politička elita SAD je došla do zaključka da su jedan od najvažnijih uzroka poraza slobodni mediji u SAD, koji su svojim pravovremenim informacijama o ratu u Vijetnamu okrenuli američku javnost protiv rata i primorali SAD da se panično povuče iz Vijetnama. U skladu s tim zaključcima, nastala je nova politika. Sa političke scene uklonjeni su tvorci Jelisejskog sporazuma Adenauer i De Gol i tvorca nove istočne politike Vili Brant. Mnogi pisci tvrde da su događaji u Parizu 1968. godine prva obojena revolucija u Evropi. Ona je pokazala da narod može krivim informisanjem da bude naveden da glasa suprotno svojim interesima. Pri tome, SAD su mogle i mogu još lakše da kontrolišu medije u Nemačkoj jer je još uvek na snazi okupacioni propis koji, iako je formalnopravno Bundestag ovlašćen da ga ukine, nije ni do danas ukinut.⁴

Otud, kad se razmatra problem ostvarivanja vrednosti utvrđenih u pravu EU odnosno njenih država članica, treba razlikovati razdoblje

⁴ P. Craig and G. De Burca, *EU Law, Text, Cases and Materials*, Oxford University Press, 2011, str. 285 i sl.

do 1990. (ujedinjenja Nemačke), nakon 1990. (odnosno ujedinjenja Nemačke) do 24. februara 2022. i razdoblje posle tog datuma.

Nije sporno da su se odredbe Grundgesetza (Osnovnog zakona) o osnovnim pravima veoma poštovale u Saveznoj Republici Nemačkoj. Veliki doprinos tom poštovanju dao je Savezni ustavni sud Nemačke. Uloga tog suda bila je velika i u uspostavljanju osnovnih prava i sloboda u evropskim zajednicama odnosno u Evropskoj uniji. Ustavni sud Nemačke mnogo je doprineo ostvarivanju veoma važnog člana 5 GG. Tim članom se garantuje sloboda mišljenja, sloboda štampe, sloboda umetnosti i sloboda nauke.

Jasno je da bez slobode izražavanja mišljenja, dijaloga i rasprave o različitim mišljenjima nije moguće dopreti do istine. A bez istine nema ni slobode ni napretka. To važi ne samo za ostvarivanje demokratije već i za druge oblasti života, naročito u oblasti nauke. Univerziteti moraju biti žarišta dijaloga o ključnim, ne samo čisto naučnim problemima, već i osnovnim egzistencijalnim problemima društava odnosno država. U ostvarivanju evropskih integracija pojavili su se mnogi problemi. Oni su bili predmet i naučnih i političkih rasprava. Kakvo je značenje pojedinih odredaba Ugovora o osnivanju Evropske zajednice, koja su ovlašćenja prenele države članice na Zajednicu, ko je nadležan za utvrđivanje da li institucije Evropske zajednice/unije poštuju te granice. Na pojedina od ovih pitanja dati su različiti odgovori i u pravnoj nauci i u praksi Evropskog suda pravde i ustavnih sudova država članica. Presude Evropskog suda pravde Van Gend en Loss i Kosta izazvale su dalekosežne promene u prirodi prava evropskih zajednica (unije). Engleski sudovi i znatan deo njihove pravne teorije ih smatra suprotnim konstitutivnim ugovorima evropskih zajednica.⁵ Ustavni sud Nemačke postavio je jasne granice tim presudama Evropskog suda pravde u svojim poznatim presudama Solange, Maastricht, Lisabon. Slične formulacije preuzeli su i drugi ustavni sudovi država članica, a posebno oštar spor o granicama ovlašćenja Evropskog suda pravde i Evropske komisije pokrenuo je Vrhovni (ustavni) sud Poljske svojom presudom od sedmog oktobra 2021. godine. Nije zato nimalo čudno što je poznati francuski istoričar Žorž-Anri Sutu označio Evropsku zajednicu kao neizvestan savez.

Proces evropskih integracija i, posebno ujedinjenje Nemačke, pratio je proces dezintegracije socijalističkih federalnih država. Ti procesi dezintegracije izazvali su, i mnogo doprineli, procesima sužavanja slobode mišljenja, medija, nauke, dijaloga. Vladavina prava, pravde i istine potisnuta je u drugi plan ili čak i proterana.

Agresija SAD i NATO na Saveznu Republiku Jugoslaviju (1999) i nešto kasnije SAD i Ujedinjenog Kraljevstva na Irak 2003. (zajedno sa evropskim državama koje su bile voljne da se priključe oružanom napadu na Irak, ali bez učešća u tom napadu Francuske i Nemačke), najbolja su potvrda nepoštovanja ne samo međunarodnog

⁵ T. C. Hartley, *The Foundations of European Union Law*, Oxford University Press, 2010, str. 253 i sl.

prava nego ni osnovnih vrednosti ugrađenih u pravo EU i u nacionalna prava država članica Evropske unije. Naravno, iz tih agresija pouke su izvukle i SAD i Rusija i Kina. A najvišu cenu, pored ne-dužnog srpskog i iračkog naroda, platila je Evropska unija. Duboko zabrinuti činjenicom da su se Nemačka, Francuska i Rusija izjasnile protiv agresije na Irak, SAD i Ujedinjeno Kraljevstvo su preduzele kako mere protiv „stare Evrope” tako i ubrzale i proširile ostvarivanje ciljeva utvrđenih u dve direktive Reganovog i Buša starijeg Saveta za bezbednost iz 1982. godine i Javnog zakona (*Public Law*) 101–513 od 5. novembra 1990, kao i u planu Volfovic iz 1992. (koji je postao zvaničan akt SAD o odbrambenoj i bezbednosnoj politici SAD za vreme mandata Buša mlađeg 2001). Ostvarenje ovih ciljeva zahtevalo je punu kontrolu nad medijima, sužavanje slobode nauke, kao i sprečavanje dolaska na vlast ili njihovu smenu političara koji nisu potpuno lojalni administraciji SAD. Stoga, kao što su svojevremeno bili uklonjeni Adenauer, De Gol i Brant, ista sudbina je zadesila Širaka i njegovog kandidata za predsednika Republike Francuske De Vilpena, kao i Gerharda Šredera, kancelara Nemačke. SAD i dalje ulažu veliki trud da uklone trećeg „bundžiju” protiv rata u Iraku, Vladimira Putina, ali to još nisu uspele niti će uspeti.

Čuveni filmski stvaralac Oliver Stoun u svojoj nedavno objavljenoj autobiografiji „U poteri za svetlom”, ukazuje da javni američki mediji već godinama izvrcu istinu o svetlu. A tu „istinu” posle raznose evropski mas mediji. Medijsko obaveštavanje o agresiji na SR Jugoslaviju, SAD su nazvale „milosrdnim anđelom”, a masovni mediji pokušali to da dokažu kao istinu, pretvarajući žrtvu agresije (Srbe) u krivca. Kako su to činili?

Mediji su pratili izjave državnog sekretara SAD Madlen Olbrajt i široko ih interpretirali kao stvarnost a ne neistinu. Iz izjave Olbrajtove da se na Kosovu i Metohiji „sprovodi antialbanski pogrom, američki mediji su opisali da Srbi vrše „jednostrani etnički holokaust nad Albancima”. Štaviše, i kad reporteri sa terena pošalju prave snimke onog sto se stvarno desilo, njihova TV kuća ne objavi to već ono što izjavi američki funkcioner bez obzira u čije „odelo je obučen”. Ackerman i Naureckas tvrde da se to dogodilo u slučaju Račak, jer su snimatelji CNN i Associated Pressa pratili akciju srpskih snaga, sve snimili, ali su njihove centrale odbile da emituju snimljeni materijal.⁶ Nisu važne činjenice, važno je bilo šta kažu Olbrajtova i Voker. Tražen je razlog za bombardovanje Srbije, a to što taj razlog nije istinit, nije bilo važno za SAD i države članice EU. Koliko je ta nesloboda medija otišla daleko, dobro pokazuju primeri iz engleske, nemačke i francuske prakse. U Londonu je novinar BBC Džon Simpson optužen da je prosrpski novinar zbog izveštaja iz bolnice u Beogradu u kojoj se zatekao kad je NATO upotrebio novu vrstu bombi koje

⁶ Ackermman and Naureckas, *Following Washington's Script: The United States Media and Kosovo*. In: Hummond P. Herman ES (eds) *Degraded capability: the media and the Kosovo crisis*, Pluto Press, 2000.

potpuno isključuju električnu energiju. Srbija je ostala u potpunom mraku. Bler i njegov predstavnik za štampu Kembel (Blair i Campbell) su potvrdili u Parlamentu UK da je Džon Simpson (John Simpson) prosrpski novinar, bez ijednog dokaza. Nema sumnje da je namera Blera bila da zaplaši novinare i spreči objektivno izveštavanje. U tu svrhu je i bombardovana i zgrada Radio-televizije Beograd i pobijeno više zaposlenih koji su bili na svom radnom mestu. Vreme će ubrzo otkriti demokratske kapacitete Blera i britanskog parlamenta. Izveštaj Čilkotove komisije (ustanovljene od Parlamenta) da je Bler obmanuo Parlament o razlozima za agresiju na Irak, ostao je bez posledica, jer se u Britaniji ne poštuje načelo vladavine prava. A britanski novinari su izvukli pouku iz Simpsonovog slučaja. Prvog aprila 1999, Daily Mirror piše o bekstvu kosovskih Albanaca od genocida, o nacističkom stilu terora nad Albancima koji sprovode Srbi... Blerove i Kembelove pohvale nisu izostale za ovu vrstu neistinitog izveštavanja.

Slično Bleru i Kembelu ponašaju se i drugi. Albrecht Reinhardt, direktor Westdeutscher Rundfunk, navodi primer ministra odbrane SRN Šarpinga koji na konferencije za štampu dolazi sa slikama sa Kosova i odbija da odgovara na pitanja novinara. Slikama dokazuje da postoji etničko čišćenje Albanaca, a mediji postaju, hteli ili ne hteli, propagandna glasila vlade koja je voljno i sa uverenjem ušla u rat.⁷ U sličnoj poziciji su novinari i u Francuskoj, ako ih smatraju prosrpskim. R. Debre (Regis Debray) je otišao u Srbiju i na Kosovo u maju 1999. godine da izveštava, dobro upoznat sa stvarnim događanjima. Debre je izvestio da su bombardovani civilni objekti, kao škole, fabrike, da Milošević nije diktator kao Hitler, kako se tvrdi u izveštajima mnogih medija, da je Srbija višepartijska i višenacionalna država, da na Kosovu nema genocida i da NATO nije uništio jugoslovensku armiju kako tvrdi. Za razliku od Džona Simpsona koga je napao premijer Bler, ovde je taj zadatak prepušten elitnim novinarima u službi vlade i posebno jednom filozofu koji je ranije branio crvene Kmere a sada NATO agresore. U kolumni koju je objavio u vodećim francuskim novinama, B. H. Levi (Bernard-Henri Levy) tvrdio je da je R. Debre svojim izveštavanjem izvršio samoubistvo i oprostio se od njega kao nepostojećeg. Slično je učinio filozof A. Gliksmann (Andre Gluckmann), koji je žesoko napao Debrea zbog kritike NATO, što posredno vodi, tvrdio je Gliksmann, podršci Slobodanu Miloševiću. Voditi konstruktivnu debatu, dijalog sa pro-ratnim Gliksmannom i Levijevim lobijem nije bilo moguće.⁸ Nema sumnje da je ovakvo izveštavanje svetskih medija kršenje osnovnih ljudskih prava i sloboda, posebno slobode mišljenja i izražavanja

⁷ Menschen Machen Medien, Heft 7/1999.

⁸ Diana Johnstone, *French Media and the Kosovo War*. In: Hammond P. Herman ES (eds) *Degraded Capability: the media and the Kosovo crisis*, Pluto Press, 2000, p. 148.

mišljenja, slobode medija, sprečavanje dijaloga i traženja mirnih rešenja za postojeće probleme.

Radi utvrđivanje istine, obrazovana je od strane Zapada „Nezavisna međunarodna komisija o Kosovu.” O upotrebi sile od strane NATO-a, NMK donela je sledeći zaključak: „Vojna intervencija NATO je nezakonita ali legitimna”. Nezakonita je jer nije prethodno dobijeno odobrenje Saveta bezbednosti UN. Legitimna je jer je usmerena na zaštitu ljudskih prava Albanaca.⁹ Problem je nastao kad je jedan časni član Komisije postavio pitanje kako oceniti bombardovanje civilnih objekata u Srbiji, škola, bolnica, mostova, rafinerija, koja su toliko udaljena od Kosova i Metohije da ne mogu biti pokrivena zaštitom prava Albanaca. Diskriminacija po nacionalnom osnovu je zabranjena, podvukao je ovaj član komisije. Nezavisna međunarodna komisija se zadovoljila sledećom formulacijom: „Legitimnost takve upotrebe sile biće uvek kontroverzna i ostaće takva sve dok intervenišemo da zaštitimo živote jednog naroda a ne i drugog”. Poznati profesor međunarodnog prava Jing Lu osnovano pita kako takva vojna intervencija može biti legitimna.¹⁰

Svrha agresije na SRJ bila je jasna. Ona je nagovestila nastojanje SAD da uništi unapred svakog mogućeg konkurenta njenoj hegemoniji u svetu. Unipolarni moment nije smeo biti trenutak već večnost. Tri veka vladavine Anglosaksonaca svetom niko ne sme, kako je to zapisano u Buš Volfovicom planu iz 2001. godine, da ugrozi. Agresija na SRJ, napad na kinesku ambasadu u Beogradu, agresija na Irak, bili su pokazatelji Rusiji i Kini šta će im se dogoditi ako ne budu poštovali pravila koja utvrdi SAD. I Rusija i Kina savršeno su razumeli poruku.

III

Ujedinjenje Nemačke i raspad SSSR u poslednjoj deceniji 20. veka snažno su uticali na ostvarivanje vrednosti zapisanih u pravu Evropske unije i međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Malo ko je mogao u to vreme da pretpostavi da će doći do sumraka vrednosti utvrđenih u konstitutivnim ugovorima Evropske unije i Povelji Evropske unije o osnovnim pravima. Specijalna vojna operacija (24. februara 2022) radi zaštite ruskog naroda koji je nakon raspada SSSR-a ostao u sastavu Ukrajine ili agresija na Ukrajinu, to je bilo pitanje na koje su davani i daju različiti odgovori. Zapadni mediji nisu imali dilema. Pod dirigentskom palicom američkih korporativnih medija (nadmoć tih medija nad državom pokazuje njihova zabrana da se objavljuju izjave aktuelnog predsednika

⁹ The Independent International Commission on Kosovo, *The Kosovo Report*, Oxford University Press, 2000, p. 4.

¹⁰ Jing Lu, *On State Secession from International Law Perspectives*, Springer Nature Switzerland, 2018, p. 190 i sl.

SAD početkom treće decenije 21. veka), evropski mediji su bez izuzetka pisali o agresiji Rusije, bez ikakvog povoda, na nedužnu Ukrajinu. Tvrdili su da je to prvi rat u Evropi posle okončanja Drugog svetskog rata i da je neophodno pružiti svaku pomoć Ukrajini, jer se u Ukrajini brani sloboda (EU koristi sredstva svog fonda za mir za naružavanje Ukrajine za rat). Usledila je bujica napisa radi dehumanizacije ruskog naroda, kao što je to činjeno 1999. godine sa srpskim narodom. Dugo prikrivan nacistički duh i ideje nacizma u Evropi i svetu, kao i želja za osvetom zbog poraza u Drugom svetskom ratu, preplavili su Nemačku i druge države članice Evropske unije. Ponočila se „kristalna noć” iz Hitlerovog razdoblja u smanjenom obimu u evropskim gradovima. Bolesni Rus, na lečenju u minhenskoj bolnici, izbačen je iz bolnice samo zato što je Rus. Rusi su izbacivani s posla zbog svoje nacionalnosti ili im je pružena ruka spasa ako potpišu da je Rusija izvršila agresiju na Ukrajinu i da je Putin diktator. Iz biblioteka su izbacivana dela mrtvih i živih ruskih autora. Dostojevski, Puškin, Jesenjin izbačeni su iz školskih udžbenika, a njihova objavljena dela usmerena ka đubrištu. Veličanstveni Čajkovski i drugi ruski kompozitori skinuti su sa repertoara koncertnih dvorana. Iako je zabrana diskriminacije osnovno načelo prava EU i vrhunsko načelo nacionalnih ustava država članica EU, nije poštovano u primeni, u stvarnom životu. Iza dugo negovane rusofobije krio se davno pripremljeni cilj: raspoločavanje Rusije i oduzimanje od Rusije Sibira, tog svetskog dragulja u svakom pogledu. Američki, britanski, nemački građani, građani sveta, ne znaju da svetska globalna elita nije preokupirana mržnjom prema Rusima, već željom za ruskim resursima, posebno za ogromnim bogatstvom Sibira. To su savršeno jasno napisali i američki politički mislioci sa usađenom rusofobijom (Bžežinski, Bugajski, Amerikanci poljskog etničkog porekla) i oni bez nje (Alen Bjukenen, idejni tvorac Badinterove formule). Bjukenen je bio zahtevniji od Bžežinskog. Rusija treba da bude svedena, prema njegovom mišljenju, na moskovsko vojvodstvo). Nije, dakle, reč o sukobu civilizacija, kao što tvdi Samjuel Hantington, već težnja za ovladavanjem ogromnim ruskim bogatstvima. Ali narod ne ide u rat da bi uvećao bogatstvo globalne i malobrojne svetske elite. Potreban je zato drugi podsticaj, mržnja prema drugom narodu i spremnost da se ide u rat zbog te mržnje. To je dobro znao britanski premijer David Lojd Džordž (David Lloyd George) kad je na početku Velikog rata 1914. godine izdavaču Manchester Guardian C. P. Skotu (C. P. Scott) rekao: „Kad bi narod znao istinu, rat bi sutra prestao. Ali narod ne zna i ne može znati”.¹¹ Posledice neobaveštenosti naroda bile su ogromne. Ipak, istorija nije bila dobar učitelj. Planeta je preživela Drugi svetski rat. Sad se nalazimo u neobjavljenom ratu SAD i 50 država okupljenih na savetovanju na američkoj teritoriji u srcu Savezne Republike Nemačke, vojnoj bazi SAD Ramštajn, o tome kako

¹¹ J. Pilger, *Censorship by omission*. In: Hammond P. Herman ES (eds) *Degraded Capability: the media and Kosovo Crisis*, Pluto Press, 2000, str. 132.

strateški poraziti Rusiju. Rusija je optužena za agresiju na Ukrajinu, izvršenu 24. februara 2022. godine. Obećana je svaka pomoć Ukrajini do njene konačne pobeđe nad agresorom. Zabranjen je svaki dijalog o miru dok se Rusija ne porazi u ratu i vrati Ukrajini Krim i druge okupirane teritorije.¹² SAD i EU su uvele dosad neviđene pakete sankcija Rusiji, suprotno kako međunarodnom pravu tako i pravu EU. U ovom pogledu posebno je zanimljivo postupanje Savezne Republike Nemačke. Njeno ograšenje o načelo vladavine prava, u nacionalnom i međunarodnom poretku, teško je razumeti i objasniti. SRN je potpisnik Dva plus četiri ugovora (Ugovor o ujedinjenju Nemačke iz septembra 1990). Prema članu 2. tog ugovora Nemačka se obavezala da će „samo mir proisticati sa nemačkog tla”. U članu 26. Ustava ujedinjene Nemačke zapisano je da akti usmereni ili preduzeti u nameri da ugroze mirne odnose između naroda, naročito pripremu agresivnog rata, neustavni su i kažnjivi. Sem toga, SRN je potpisala i Ugovor o prijateljskim i dobrosusedskim odnosima sa SSSR (Rusijom) u kome je takođe utvrđena obaveza mira.¹³

SAD, NATO i EU tvrde da je Rusija izvršila prva i jedina agresiju u Evropi, čak i u svetu. Da li je ova tvrdnja valjana? Razume se da nije. Ali SAD, Ujedinjeno Kraljevstvo, Nemačka, Francuska i drugih još 15 članova NATO-a tvrde da su izvršili 1999. humanitarnu intervenciju a ne agresiju na SRJ. Stoga, gazeći važeću Povelju UN, osnovali su Međunarodni haški tribunal na kome su za ratne zločine optužili one koji su branili svoju otadžbinu, njeno pravo na postojanje i nesmetani razvitak. Optuženi su i vojni komandanti koji su hrabro i časno branili svoju otadžbinu od agresije SAD, NATO i EU. Iz te situacije izvukao je neophodna saznanja glavnokomandujući general oružanih snaga Ujedinjenog Kraljevstva general Džonson, koji je odbio da izda naredbu o početku bombardovanja Iraka 2003. na osnovu odluke Blerove vlade. General Džonson je u pismu upozorio vladu da ne postoji odobrenje Saveta bezbednosti UN za napad na Irak, da zato odluka vlade nije dovoljna i zatražio je da se stvar raspravi u britanskom Parlamentu. Parlament je većinom glasova odobrio napad na Irak, ali vreme će pokazati, na osnovu prevarne radnje Blerove vlade. Parlament je naknadno utvrdio, na osnovu izveštaja odbora koji je osnovao, da je Blerova vlada obmanula parlament da Irak poseduje oružje za masovno uništenje, koje može da aktivira za manje od jednog sata. A američki državni sekretar u to vreme, general Kolin Pael, saznajući da boluje od neizlečive bolesti, priznao je da je lagao pred Svetom bezbednosti da Irak poseduje hemijsko

¹² Za sve učesnike Ramštajnske grupe ali i za profesore univerziteta u Evropi i svetu bilo bi korisno da pročitaju tekst profesorke M. Mur (Margaret Moore): *The Territorial Dimension of Self-Determination*. In *National Self-Determination and Secession*, Edited by Margaret Moore, Oxford, Oxford University Press, 1998 i 2003, str. 134–157.

¹³ Budimir Košutić, *Enigme o nemačkoj suverenosti i evropskoj bezbednosti u Državni poredak*, Suverenitet u vremenu globalizacije, SANU, Beograd, februar, 2019, str. 157–186.

oružje. Naravno, umesto da bude krivično gonjen posle usvajanja Čikoltovog izveštaja u Parlamentu Bler je proizveden u viteza, a nikakve sankcije nisu primenjene na SAD i koaliciju zbog agresije na Irak. A o kažnjavanju njihovih sportista nije moglo biti ni reči. Niti je trebalo da bude ni pre ni sada protiv ruskih sportista. Kakav slučaj diskriminacije čak i u olimpijskom pokretu.

Kad se ocenjuje da li je Rusija izvršila agresiju 24. februara 2022. neophodno je istražiti sve činjenice. A načelo pravde nalaže i uporednu analizu do 24. februara 2022. izvršenih oružanih napada na nezavisne države. Ta analiza će pokazati da ima daleko više osnova za negaciju američke tvrdnje o humanitarnoj intervenciji u SRJ 1999. godine i zaštiti od iračkog oružja za masovno uništenje 2003. nego za pobijanje ruske tvrdnje o vojnoj operaciji. Jer vojnoj operaciji prethodio je vojni prevrat u Ukrajini 2013/2014. godini, u kome su aktivno učestvovala SAD, zaključeni su sporazumi u Minsku o mirnom rešenju ukrajinske krize koji su sramno pogazile zapadne zemlje, britanski premijer Boris Džonson odleteo je u Kijev da „objasni” rukovodstvu Ukrajine da mora odbaciti mirovni sporazum zaključen u Istanbulu a, usput, glavni ukrajinski pregovarač u Istanbulu (iako ništa nije uradio na svoju ruku) ubijen je od „nepoznatog” lica u Ukrajini. Najzad, Rusija je ponudila SAD, NATO i EU plan o ostvarivanju bezbednosti u Evropi i zaustavljanju daljeg širenja NATO na Istok. Sve tri adrese odbacile su predloge Rusije i naglasile da svaka država može da podnese zahtev za prijem u NATO, a da Rusija nema pravo da se u to meša. Očigledno da su SAD, duboko uverene u svoju nadmoć, tražile mirnu predaju Rusije ili rat. Ne bez svakog osnova potcenile su Putina i pogrešno mislile da u ruskoj politici o svemu odlučuje jedan čovek. Zar nije Hruščov bez otpora preneo ruski Krim Ukrajini, bez koga nije moguće zaštititi Rusiju od spoljne agresije. Isto tako, Putin nije izvršio ili nije mogao da se obračuna sa oligarsima. Šestorica od njih, na osnovu kredita koji su, uz podršku Jeljcinove ćerke, dobili od Ruske centralne banke i na osnovu koga su za sitan novac stekli veliko bogatstvo i izneli ga na Zapad, nisu još pravno odgovarali. Pre prezrivo odgovora Rusiji na njene predloge za rešavanje pitanja bezbednosti u svetu, zapadne obaveštajne službe su garantovale tu imovinu oligarsima pod jednim uslovom, da podrže Zapad u obuzdavanju Rusije i osudi Putina kao novog „Hitlera”. S malim izuzecima, svi su to učinili, ali imovinu nisu spasili. Vreme je pokazalo da su pogrešili u proceni Rusije i Putina i zapadni političari i njihove obaveštajne službe.

Evropska unija je bespogovorno izvršavala želje Vašingtona, evropski mediji su se ponašali kao da se ništa nije događalo pre 24. februara 2022. Niko se na Zapadu nije usuđivao da otvori pitanje da li su postojali razlozi za rusku vojnu operaciju u prethodnom ponašanju Zapada. To nije smeo ni da učini hrabri mađarski predsednik Orban, borac za mir i protiv rata. Na pitanje novinara o agresiji Rusije na Ukrajinu krajnje neobjektivne zapadne štampe, Orban je rekao da razmišlja o posledicama odsustva dijaloga o miru, a ljudi

ginu svakog dana. S pravom je dodao da se izgleda samo on i papa Francisko na Zapadu zalažu za mir. Sličan pristup zauzeo je i veliki nemački profesor Jirgen Habermas, s tim što je Habermas potvrdio da je reč o agresiji Rusije (bez navođenja argumenata, što je obaveza svakog umnog profesora, a Habermas je nesumnjivo to). U tekstu objavljenom u Frankfurter Allgemeine Zeitung od 23. 2. 2023. „*A Plea for Negotiations in Ukraine Conflict*” Habermas otvara pitanje slanja oružja Ukrajini, jer time se preuzima odgovornost za budući tok rata. Anticipirajući moguće posledice rata, s obzirom na njihove učesnike, Habermas predlaže pregovore s Putinom radi iznalaženja mirnog rešenja.

O proksi ratu u Ukrajini, drugačije od glavnog toka, izjasnila su se još dva američka profesora: Henri Kisindžer i Džefri Saks. Henri Kisindžer je u prvom intervjuu zapadnoj štampi pokazao svoj naučni integritet i hrabrost. Ukazao je na predistoriju sukoba u Ukrajini i predložio rešenja koja se nisu dopala ni Bajdenovoj administraciji ni njenim izvršiocima u Ukrajini. Kratko vreme posle prvog intervjua pojavio se drugi u kome je Kisindžer negirao ono što je rekao u prvom. Najzad, u trećem je naveo da je razlog za Putinovu intervenciju namera Ukrajine da postane član NATO, sa neverovatnim predlogom da ako Ukrajina bude poražena, postane članica NATO. Ranije, u Kisindžerovim tekstovima nije bilo protivrečnosti. Da li je u pitanju strah (posle prvog intervjua u kome je naglasio da Krim mora ostati u sastavu Rusije, ako se želi mir, usledile su pretnje iz Ukrajine o stavljanju Kisindžera na listu za odstrel) ili duboka starost, teško je utvrditi.

Džefri Saks (Jefrey Sachs), profesor Univerziteta Kolumbija u Njujorku, dao je više intervjua koji su izazvali i bes i pažnju u američkoj javnosti. Uredništvo Njujork tajmsa ga je pitalo da li je poludeo s obzirom na to šta priča i piše. Odgovor na to pitanje, kako je rekao Saks, nije mogao dati u Njujork tajmsu kao vernom korporacijskom glasilu, već u kanadskom Youtube kanalu Foreign Affairs 3. maja 2023. Intervju nosi nalov *On the Path to Peace* in Ukrajine. Saks je objasnio da je upoznat o svim događajima u bivšem SSSR-u, Rusiji i Ukrajini, jer je bio u timu koji je savetovao Gorbačova, zatim je bio savetnik Jeljcina, pa prva dva predsednika Ukrajine Kučme i Juščenka. Najzad, istakao je Saks, pozvan sam da budem savetnik vlade Ukrajine dan posle državnog udara u Ukrajini. Kad je video da su udar izvršile grupacije pod dirigentskom palicom SAD, s kojima on ne bi mogao saradivati, vratio se u SAD. Poznato je da je Saks bio pristalica shvatanja Džordža Kenana, da je 1997. godine podržao Kenanov predlog Klintonovoj administraciji da zaustavi širenje NATO na Istok, a da interesi SAD u Rusiji budu ostvareni sporijim, ali sigurnijim načinom. Na žalost, ukazuje Saks, Kenanovi stavovi nisu prihvaćeni, krenulo se u stvaranje od Ukrajine anti Rusije i bilo je jasno da će to izazvati otpor Rusije. A Rusija je nuklearna sila i ne može dozvoliti da bude vojno poražena. Dakle, ne treba previđati činjenice, verovati kako Rusija može biti za sedam dana bačena

na kolena, podsticati rat, koji može izazvati strašne posledice. Krajem maja 2023. godine, Saks daje intervju glasilu Common Droom i navodi da su dve američke provokacije izazvale sukob u Ukrajini. Prva provokacija bila je namera SAD da uključi u NATO Ukrajinu i Gruziju, zaposedne crnomorski region i oslabi bezbednost Rusije. Druga američka provokacija, po mišljenju Saksa, bilo je svrgavanje s mesta predsednika Ukrajine demokratski izabranog Janukoviča. Tada je počela pucnjava u Ukrajini (2014) a ne 24. februara 2022, kako tvrdi američka vlada, NATO i G 7.

Opravdano se postavlja pitanje kako se mogu ignorisati činjenice. Kako je moguće da Evropska unija donese 10 paketa sankcija koji teže pogađaju nju samu nego Rusiju. Teško je objasniti da vlada Savezne Republike Nemačke ne izgovori ni reč o terorističkim aktima na dva gasovoda koji su uslov za održivost i razvitak njene privrede. Kad je donela odluku o zatvaranju nuklearnih elektrana posle tragedije nuklearke u Fukušimi u Japanu, vlada Nemačke imala je u vidu jeftin gas koji će dolaziti severnim gasovodima neposredno u Nemačku iz Rusije. Nije moguće utemeljiti privredu samo na energiji sunca i vetra. Odgovor na postavljena pitanja dao je engleski novinar Alister Hil (na osnovu nečijeg odobrenja) u engleskom Telegrafu 24. maja 2023. On piše da je Rusija trebalo da doživi kolaps najviše za dve nedelje od odlučujućeg uvođenja najtežih sankcija. Evropskim vladama su zapadne obaveštajne službe iznele dokaze o nemogućnosti Rusije da izdrži teret predviđenih sankcija. Ubedili su evropske vlade da je kolaps Rusije zicer koji se ne može promašiti. A, piše Hil, na zaprepašćenje zapadnih vlada koje su očekivale skoro kolaps Rusije i prestanak gubitaka koje trpe od vlastitih sankcija, sankcije nisu delovale na predviđeni način. U pomoć Rusiji, ali i sebi, priskočili su u tišini države na Istoku, dva džina, Indija i Kina, a zatim ohrabrene manje države. Amerikanci i Evropljani su očigledno precenili svoju omiljenost na istoku i jugu kontinenta. Mislili su da je lako zaboraviti strahote iz kolonijalnog razdoblja. Sad su otkrili istinu. SAD dobro kontrolišu samo svoje saveznike gde imaju vojne baze (Japan, Južna Koreja, Nemačka, Italija...)

Kako će se završiti rat Ramštajn grupe država i Rusije, nezahvalno je prognozirati. Izvesno je samo da Evropska unija neće više biti „super država već patuljak” u svetskoj zajednici. Rešenje za proksi rat na teritoriji zlosrećne Ukrajine, najbolje je tražiti diplomatskim pregovorima o uspostavljanju mira, dijalogom svih bitnih aktera i postepenim stvaranjem multipolarnog pravednijeg svetskog poretka. Za dijalogom o miru teže Kina, Indija, Južna Afrika, Turska, Brazil, Rusija, male države kao Srbija, Ujedinjeni Arapski Emirati, Belorusija... Težila je i Ukrajina do sloma postignutog dogovora o miru u Istanbulu, o čemu svedoči bivši izraelski premijer, uključen u te pregovore, Benet. Mir neće u ovom trenutku administracija SAD i britanska vlada. Evropska unija mora da sluša i trpi. Postalo je jasno zašto je došlo do Bregzita.

Literatura

1. Ackermman S, Naureckas J, *Following Washington's Script: The United States Media and Kosovo*, In: Hummond P. Herman ES (eds) *Degraded capability: the media and the Kosovo crisis*, Pluto Press, 2000.
2. Craig P, De Burca G, *EU Law, Text, Cases and Materials*, Oxford University Press, 2011.
3. Hartley T. C, *The Foundations of European Union Law*, Oxford University Press, 2010.
4. Johnstone J, *French Media and the Kosovo War*, In: Hammond P. Herman ES (eds) *Degraded Capability: the media and the Kosovo crisis*, Pluto Press 2000.
5. Košutić B, *Enigme o nemačkoj suverenosti i evropskoj bezbednosti u Državni poredak*, Suverenitet u vremenu globalizacije, SANU, Beograd, februar, 2019.
6. Lu J, *On State Secession from International Law Perspectives*, Springer Nature Switzerland, 2018.
7. Menschen Machen Medien, Heft 7/1999.
8. Moore M, *The Teritorial Dimension of Self-Determination*, In *National Self-Determination and Secession*, Oxford, Oxford University Press, 1998 i 2003.
9. Pilger J, *Censorship by omission*, In: Hammond P. Herman ES (eds) *Degraded Capability: the media and Kosovo Crisis*, Pluto Press 2000.
10. Schreder W, *Grundkurs Europarecht*, 2. Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2011.
11. Smith K. E, *European Foreign Policy in Changing World*, Cambridge Polity Press, 2003.
12. The Independent International Commission on Kosovo, *The Kosovo Report*, Oxford University Press, 2000.
13. Weber A, *Europäische Verfassungsvergleichung*, Verlag C. H. Beck, München 2010.

Budimir Košutić, PhD

VALUES DETERMINED BY THE EU LAW AND PERSPECTIVES OF THEIR REALIZATION

The constitutions of the European Union member states determine goals and values that should be achieved by the activities of authorities and other political subjects. Although it is not a state, but a supranational international organization, the highest legal acts of the European Union expressly set out the objectives of the Union and the values on which it is founded. Of course, there is a certain connection between the goals and values of the Union or its member states. All EU member states have ratified the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the European Social Charter, as well as the fundamental conventions (pacts) for the protection of human rights adopted in the United Nations system. However, due to the legal nature of the European Union, there are certain specificities in the regulation and realization of the values and goals of the European Union. What are they?

Key words: European Union, EU Law, Values of EU

